

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

24 maja 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Roman Trzaskowski (przewodniczący)

SSN Władysław Pawlak

SSN Karol Weitz (sprawozdawca)

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 24 maja 2024 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej J.D. i D.D.

od wyroku Sądu Apelacyjnego w Lublinie

z 22 stycznia 2021 r., I ACa 844/19,

w sprawie z powództwa J.O. i B.O.

przeciwko D.D. również jako następcy prawnemu J.D., P.D., K.D., O.D. i P.D.1 jako
następcom prawnym J.D.

o pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego,

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu w Lublinie do ponownego rozpoznania
i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

Władysław Pawlak
(R.N.)

Roman Trzaskowski

Karol Weitz

UZASADNIENIE

Skierowanym przeciwko pozwanym J. D. i D. D. pozwem z 23 listopada 2017 r. powodowie Z. O. i J. O. wnieśli o pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego – aktu notarialnego z 28 stycznia 2014 r. zaopatrzonego w klauzulę wykonalności postanowieniem Sądu Rejonowego w Biłgoraju z 8 lutego 2017 r.

Powodowie powołali się na nieważność objętych tym aktem umów: pożyczki, ustawienia hipoteki i zastawu rejestrowego, zawartych przez nich z pozwanymi 28 stycznia 2014 r. wobec złożenia oświadczenia woli dla pozorów (art. 88 § 1 k.c.). Wskazali, że oświadczenia stron tych umów zostały złożone dla ukrycia innej czynności, tj. zwrotu nieistniejącego długu wynikającego z czynu niedozwolonego rzekomo popełnionego przez powoda. Stwierdzili, że nigdy nie otrzymali od pozwanych w gotówce kwoty 600 000, 00 zł tytułem pożyczki. Podnieśli także, że złożyli oświadczenie objęte aktem notarialnym w stanie wyczerpania psychicznego i fizycznego, wynikającego z pory nocnej oraz wielogodzinnych nacisków ze strony pozwanych, tj. w okolicznościach wyłączających swobodne podjęcie decyzji i wyrażenie woli (art. 82 k.c.). Powołali się ponadto na to, że mieli złożyć oświadczenia woli pod wpływem bezprawnej groźby, wobec tego, że powodowi grożono zwolnieniem z pracy (art. 87 k.c.). Wyrokiem z 26 marca 2019 r. Sąd Okręgowy w Zamościu oddalił powództwo.

Sąd ustalił, że 28 stycznia 2014 r. J. D. i D. D. oraz B. O. zawarli przed notariuszem T. S. prowadzącą kancelarię notarialną w K. umowę pożyczki w formie aktu notarialnego. Wskazany akt notarialny stanowi tytuł egzekucyjny w rozumieniu art. 777 § 1 pkt 5 k.p.c. Postanowieniem z 8 lutego 2017 r. Sąd Rejonowy w Biłgoraju nadał temu aktowi notarialnemu klauzulę wykonalności. Na podstawie tego tytułu wykonawczego komornik przy sądzie Rejonowym w Biłgoraju prowadzi, przeciwko powodom postępowanie egzekucyjne. Dnia 7 listopada 2017 r. powodowie J. O. i B. O. złożyli oświadczenie woli o uchyleniu się od skutków prawnych wszystkich oświadczeń woli objętych umową pożyczki, umową ustanowienia hipotek oraz umową zastawniczą z 28 stycznia 2014 r., zawartych w przedmiotowym akcie notarialnym. W ocenie Sądu, powodowie swoich twierdzeń, że złożyli powyższe oświadczenia woli dla pozorów i pod wpływem groźby ze strony pozwanych, względnie w okolicznościach wyłączających swobodne powzięcie decyzji i wyrażenie woli nie poparli dowodami uzasadniającymi roszczenie oparte na tak sformułowanej

podstawie. Wobec faktu, że powodowie od marca 2014 r. do października 2017 r. spłacali raty pożyczki i zaprzestali tego dopiero po niemal czterech latach od jej zawarcia nie można przyjąć, że umowa ta miała charakter pozorny. Powodowie nie zdołali również wykazać, że 28 stycznia 2014 r. złożyli oświadczenia woli pod wpływem groźby bądź nacisku ze strony pozwanych. Sam akt notarialny w swej treści zawiera oświadczenie powodów, że nie znajdowali się oni w sytuacji przymusowej w rozumieniu przepisów Kodeksu cywilnego. Twierdzenia powodów o groźbach kierowanych wobec nich przez pozwanego J. D., zastraszaniu utratą pracy lub postępowaniem karnym i wywieraniu przez pozwanego lub osoby trzecie presji na powodach celem nakłonienia ich do podpisania aktu notarialnego nie znalazły potwierdzenia w materiale dowodowym zgromadzonym w postępowaniu. Pozwani mieli grozić powodowi utratą pracy i odpowiedzialnością karną za kradzież pieniędzy z utargu stacji benzynowej, w której pracował, przy czym powód poczuwał się do naprawienia tej szkody, gdyż powodowie czynili starania w celu pozyskania kredytu na spłatę zobowiązania z tego tytułu. Po wysunięciu oskarżeń wobec powoda o spowodowanie straty lub nawet o kradzież pieniędzy z utargu za paliwo powodowie chcieli spłacić pozwanych, jednak nie uzyskali kredytu w banku. Wobec nienaprawienia szkody przez powoda zagrożenie odpowiedzialnością karną i zwolnieniem z pracy z tego powodu nie mogłoby być uznane za groźbę bezprawną. Dnia 7 listopada 2017 r. powodowie złożyli oświadczenie woli o uchyleniu się od skutków prawnych oświadczenia woli złożonego przy zawarciu spornej umowy, podnosząc jako jedyny powód zawarcie umowy pod wpływem bezprawnych gróźb w postaci zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa przez powoda i rozwiązania z nim stosunku pracy. Gdyby powód nie czuł się zobowiązany do naprawienia szkody, tj. winny jej powstania, groźby te, które nie były bezprawne, nie powinny nawet wywoływać skutku zagrożenia. Ponadto, jeśli doszło do wyrządzenia szkody przez powoda w wyniku przestępstwa, potraktowanie obowiązku jej naprawienia przez zapłatę w określonym czasie kwoty jako zwrotu pożyczki nie byłoby nieważne, skoro pozwany zrezygnował z dochodzenia odszkodowania i rozłożył płatność na raty. Strony mogły przekształcić ten obowiązek w umowę pożyczki. Powodowie czuli się zobowiązani do spłaty i ostatecznie uzyskali na ten cel kredyt w kwocie 120 000,00 zł.

Okoliczności, w których doszło do zawarcia umowy pożyczki, tj. w porze nocnej, poza siedzibą notariusza, nie przesądzają o tym, że czynność ta została dokonana pod przymusem. To powód chciał, aby umowa została podpisana w jego domu. W toku postępowania nie potwierdziły się twierdzenia powodów, jakoby przy sporządzaniu aktu notarialnego miały być obecne osoby trzecie.

Sąd uznał, że zgłoszony przez powodów w toku postępowania, a nie w pozwie, zarzut wadliwego sporządzenia aktu notarialnego w świetle art. 843 § 3 k.p.c. był sprekludowany i jako taki nie mógł być skuteczny.

Apelację od wyroku z 26 marca 2019 r. złożyli powodowie. Wyrokiem z 22 stycznia 2021 r. Sąd Apelacyjny w Lublinie zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że pozbawił wykonalności tytuł wykonawczy w postaci aktu notarialnego 28 stycznia 2014 r. w zakresie, w którym nadano mu klauzulę wykonalności postanowieniem Sądu Rejonowego w Biłgoraju z 8 lutego 2017 r.

Sąd Apelacyjny odnosząc się do kwestii udzielenia pożyczki powodom przez pozwanych powołał oświadczenia pozwanych z odpowiedzi na pozew, z których miało wynikać, że akt notarialny został zawarty celem unormowania i zabezpieczenia pożyczek udzielanych wcześniej wielokrotnie powodom przez pozwanych. Następnie Sąd Apelacyjny uznał, że jest oczywiste, że 28 stycznia 2014 r. pozwani nie udzielili powodom pożyczki w kwocie 600 000,00 zł i takiej kwoty powodowie w tym dniu nie otrzymali pomimo jej pokwitowania w treści aktu notarialnego. Wbrew sugestiom Sądu Okręgowego, w ocenie Sądu Apelacyjnego, brak podstaw do przypisania kwestionowanemu aktowi notarialnemu waloru nowacyjnego, gdyż z aktu tego nie wynika, aby chodziło w nim o zgodę powodów na spełnienie innego lub tego samego świadczenia na innej podstawie prawnej celem umorzenia dotychczasowego zobowiązania, jak również dlatego, że pozwani nie wykazali, aby istniało jakiegokolwiek podlegające odnowieniu zobowiązanie powodów wobec pozwanych w jakiegokolwiek wysokości. Ponadto pozwani nie udowodnili istnienia i wysokości ewentualnego zobowiązania odszkodowawczego powodów wobec pozwanych lub jakiegokolwiek innego zobowiązania powodów względem pozwanych. Na tej podstawie Sąd Apelacyjny przyjął, że kwestionowana umowa pożyczki ma charakter pozorny i uznał, że kwestionowany akt notarialny obrazuje pozorną czynność prawną. Przyjmując

odmienny punkt widzenia Sąd Okręgowy miał naruszyć art. 83 § 1 k.c. przez jego niezastosowanie.

Skoro zawarte w akcie notarialnym poddanie się powodów egzekucji dotyczyło nieważnej umowy pożyczki to istniała podstawa do pozbawienia go wykonalności jako tytułu wykonawczego na podstawie art. 840 § 1 pkt 1 k.p.c. Skargę kasacyjną od wyroku z 22 stycznia 2021 r. złożyli pozwani. Zarzucili naruszenie art. 83 § 1 oraz art. 720 § 1 w związku z art. 140 i z art. 155 § 2 oraz art. 506 § 1 k.c., a także art. 382 w związku z art. 391 § 1 i art. 328 § 2 w związku z art. 391 § 1 jak również art. 840 § 1 k.p.c. Na tych podstawach wniesli o uchylenie zaskarżonego wyroku i orzeczenie przez Sąd Najwyższy co do istoty sprawy.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzucając naruszenie art. 83 § 1 k.c. skarżący podnieśli, że błędna była ocena Sądu Apelacyjnego co do tego, że zawarta 28 stycznia 2014 r. umowa pożyczki była pozorna, gdyż nie ustalono innego niż wynikający z umowy pożyczki z 28 stycznia 2014 r. zamiaru stron i celu zawarcia umowy na podstawie art. 65 § 2 k.c., a także nie ustalono, że oświadczenia stron kreujące umowę pożyczki zostały złożone dla pozorów. W istocie stwierdzenie Sądu Apelacyjnego, że przedmiotowa umowa jest nieważna jako zawarta dla pozorów jest co najmniej przedwczesne i przyjęte bez dostatecznych do tego podstaw, jeśli się zważy, że powodowie przez kilka lat spłacali zaciągniętą pożyczkę, co świadczyło o tym, że zarówno oni, jak i pozwani, którzy przyjmowali świadczenia tytułem spłaty pożyczki traktowali umowę jako ważną a nie pozorną. Co więcej Sąd Apelacyjny z jednej strony odwołał się do tego, że według twierdzeń pozwanych, celem stron było uregulowanie występującej między nimi sytuacji wynikającej z wcześniejszych przepływów pieniężnych między nimi, a z drugiej strony przyjął, że kwestionowanemu aktowi notarialnemu nie można przypisać charakteru nowacji, gdyż nie istniało zobowiązanie, które mogłoby być jej przedmiotem, co jest argumentacją wewnątrznie sprzeczną. Wskazane okoliczności i ich znaczenie należałoby dogłębnie zbadać i wyjaśnić, aby należycie ocenić kwestionowaną umowę pożyczki. Brak takiego wyjaśnienia i dokonania

odpowiednich ustaleń faktycznych w tym względzie sprawia, że nie można skutecznie odeprzeć zarzutu naruszenia art. 83 § 1 k.c. co do błędnego uznania spornej umowy za pozorną, wobec czego należało ocenić, że skarga kasacyjna jest uzasadniona i podlega uwzględnieniu.

Z tych powodów, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 oraz art. 108 § 2 w związku z art. 391 § 1 i z art. 398²¹ k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji.

Władysław Pawlak

Roman Trzaskowski

Karol Weitz

[SOP]

[ał]